

Izzivi Svetovne trgovinske organizacije v mednarodnem redu

Challenges facing the World Trade Organization in the international order

Povzetek

Prispevek obravnava Svetovno trgovinsko organizacijo, njeno vlogo in pomen v svetu ter njen vpliv na mednarodni red, pri čemer poudarja njene ključne dosežke in izzive. Vloga organizacije v globalnem gospodarstvu je večdimenzionalna, saj ne vpliva le na ekonomske, temveč tudi na politične, socialne in okoljske vidike svetovne skupnosti. Gre za eno izmed ključnih organizacij za vzdrževanje na pravih temelječega svetovnega reda, ki omogoča stabilnost in mir tudi v povezavi s sodobnimi globalnimi izzivi, kot so geopolitične napetosti in ekonomska nihanja. V prispevku raziskujemo, kako so se cilji in sestava Svetovne trgovinske organizacije razvijali od njenega nastanka, osredotočamo pa se tudi na njeno trenutno politiko in dejavnosti, ki vključujejo reševanje trgovinskih sporov in zagotavljanje poštenega mednarodnega trgovinskega sistema. Številne kritike in izzivi, vključno s pritiski na potrebo po prilagoditvi na hitro spreminjajoče se globalno okolje, kličejo po strukturnih spremembah in reformah organizacije.

Ključne besede: Svetovna trgovinska organizacija, svetovni mednarodni red, globalna trgovina.

Abstract

This paper examines the World Trade Organization, its role and importance in the world, and its impact on the international order, highlighting its key achievements and challenges. The role of this organization in the global economy is multidimensional, affecting not only the economic but also the political, social and environmental aspects of the global community. It is one of the key organizations in maintaining a rules-based world order which enables stability and

peace, even in the context of contemporary global challenges such as geopolitical tensions and economic fluctuations. The paper explores how the objectives and structure of the WTO have evolved since its inception, and focuses on its current policies and activities, which include trade dispute settlement and ensuring a fair international trading system. A great deal of criticism and challenges, including pressures to adapt to a rapidly changing global environment, call for structural changes and reforms of the organization.

Key words: *WTO, international global order, global trade.*

1 Uvod

V današnjem hitro spreminjajočem se globalnem okolju, v katerem se spoprijemamo s kompleksnimi izzivi, kot so strateško tekmovanje, geopolitične napetosti, kibernetika varnost, terorizem in okoljske grožnje, predstavlja »na pravih temeljih svetovni red« enega izmed dejavnikov ohranjanja mednarodne stabilnosti in miru. Ta red se opira na mednarodne institucije, kot so Združeni narodi, Svetovna trgovinska organizacija (STO) in Mednarodni denarni sklad, ki naj bi igrale svojo vlogo pri zagotavljanju, da države delujejo skladno z mednarodno sprejetimi normami in pravili.

Delujoč svetovni red, ki temelji na normah in pravih, ni le temelj za mednarodno trgovino in gospodarsko integracijo, temveč služi tudi kot temelj za politične odnose med državami. Kot poudarja Rodrik (2011), pravila omogočajo obstoj mednarodnega sistema, ki uravnoteži globalizacijo z nacionalno suverenostjo in s tem ohranja demokracijo. Obenem izpostavi tudi izziv v obliki »trileme« – ko gre za demokracijo, nacionalno suverenost in globalizacijo, lahko skupaj dobro izkoriščamo dve kategoriji, skoraj nikoli pa vseh treh. S tem se strinjata tudi Derviş in Conroy (2018), ki dodajata, da se globalizaciji ni mogoče izogniti, medtem ko so nacionalne države in njihove politike v tem procesu podvržene omejitvam, regulaciji in še večji soodvisnosti. Pri tem bi morale svojo vlogo odigrati mednarodne institucije, ki pa paradoksalno izgubljajo pomen. Vuk (2023) ugotavlja, da sodelovanje v svetu nadomešča ostra tekmovalnost med novimi centri moči ob sočasni slabitvi svetovnih institucij, Rusija in Kitajska postavljata izzive trenutnemu mednarodnemu redu in se spuščata v geostrateško tekmo z Zahodom, vedno tesnejše povezovanje svetovnega gospodarstva pa se je upočasnilo.

Te trditve obenem naslavlajo bistvo in izzive glede vloge, ki jo imajo mednarodne institucije, zlasti STO zaradi svoje globalno gospodarske vloge, znotraj na

pravilih temelječega sistema, ki se ne nanaša samo na ekonomijo, temveč tudi na oblikovanje mednarodnih političnih odnosov in vpliv na globalno varnostno dinamiko. STO je bila ustanovljena kot globalna mednarodna organizacija, ki ureja mednarodne trgovinske sporazume in spore med državami, da vzpostavi stabilno in predvidljivo mednarodno trgovinsko okolje, ki temelji na jasno opredeljenih pravilih. »Na pravilih temelječi svetovni red« predstavlja temeljno paradigmo, v kateri države delujejo skladno s splošno sprejetimi pravnimi normami, ki zagotavljajo transparentnost, predvidljivost in enakopravnost v mednarodni trgovini. Zaradi teh izzivov pa se postavlja vprašanje, koliko in kako STO sploh vpliva na svetovni mednarodni red ter kakšna sta njena vloga in pomen v svetu.

V prispevku smo si zato postavili raziskovalno vprašanje, kakšno vlogo, pomen in vpliv ima STO na svetovni mednarodni red. Pri odgovoru smo težiščno uporabili kvalitativne metode: metodo analize sekundarnih in primarnih pisnih virov za analizo namena vzpostavitve, organiziranosti ter vloge in pomena STO v svetu ter deskriptivno metodo za opis STO. Analiza je vključevala tudi pregled aktualne politike organizacije in njenih nedavnih dejavnosti. Cilj raziskave je bil ugotoviti, kako STO vpliva na globalne politične, ekonomske in socialne dinamike ter kako so ti vplivi manifestirani v mednarodnih odnosih.

Prispevek v strukturnem smislu sestavlja uvod, rezultati, razprava in sklep, kar zagotavlja jasno in sistematično analizo vloge, pomena in vpliva STO na svetovni mednarodni red. V uvodu smo si postavili raziskovalno vprašanje, predstavili cilje analize ter ponudili pregled metod za zbiranje ter analizo podatkov. V poglavju o rezultatih smo predstavili ugotovitve raziskave s poudarkom na namenu vzpostavitve, organizacijski sestavi, trenutni politiki in pomenu ter vlogi STO na svetovni ravni. Za konec smo v razpravi najprej interpretirali ugotovitve raziskave in razpravljali o strateških izzivih, s katerimi se spoprijema STO, nakar smo v sklepu, ki smo ga vključili po razpravi, povzeli ključne ugotovitve, poudarili pomen raziskave in njen prispevek k veljavnemu znanju.

2 Svetovna trgovinska organizacija in svetovni mednarodni red

V tem poglavju so predstavljeni rezultati analize STO, ki opredeljujejo namen in cilje njene vzpostavitve, njeno organizacijsko sestavo, delovanje in odločanje, njeno aktualno politiko in njen vpliv ter pomen na regionalni in svetovni ravni. Prikazano je, kako je organizacija od vzpostavitve do danes delovala kot steber globalnega trgovinskega sistema. Analiza podrobno obravnava, kako so bili

zasnovani cilji ob njeni ustanovitvi, kako je strukturirana in kako poteka njen odločevalski proces. Prav tako je raziskana trenutna politika organizacije in njen vpliv na trgovinske tokove po svetu, kar je ključno za razumevanje njenega uspeha pri zagotavljanju gladkega, predvidljivega in svobodnega pretoka trgovine na globalni ravni. V raziskavi smo najprej obravnavali zgodovinske razvojne mejnike, ki so jo zaznamovali od ustanovitve leta 1995, in raziskali, kako so ti dogodki vplivali na njeno poslanstvo in delovanje. Sledila je analiza organizacijske sestave in odločevalskih procesov, ki omogočajo organizaciji, da učinkovito deluje kot mediator in regulator v kompleksnem svetu mednarodne trgovine. Poudarili smo tudi trenutne politične usmeritve organizacije, ki odražajo njeno odzivnost na sodobne globalne izzive.

Svetovna trgovinska organizacija je edina mednarodna organizacija, ki se ukvarja z globalnimi pravili trgovine. Njena glavna funkcija je zagotoviti, da trgovina poteka čim bolj gladko, predvidljivo in svobodno, njen glavni cilj je pomagati svojim članicam uporabljati trgovino kot sredstvo za izboljšanje življenjskega standarda, ustvarjanje delovnih mest in izboljšanje življenja ljudi (World Trade Organization, 2024). Drugače od svojega predhodnika Splošnega sporazuma o carinah in trgovini¹, je STO pravna oseba, ki ji mednarodno pravo in njene članice priznavajo pravno sposobnost, privilegije in imunitete, pasivno pravico do poslanstva in vrsto drugih pravic, ki izhajajo iz posebnih pogodb (Peterlin, 2013). Meltzer (2010) poudarja, da je ključna za upravljanje in nemoteno delovanje globalne trgovine, ob tem poudari, kako so njena pravila, mehanizem za reševanje sporov in delo njenega sekretariata postali osrednji dejavnik upravljanja globalne trgovine. Na svojih uradnih spletnih straneh STO (2024) prav tako izpostavlja nalogo upravljanja globalnega sistema trgovinskih pravil, temu doda pomoč državam v razvoju pri krepitvi njihove trgovinske zmogljivosti. Poleg tega organizacija ponuja tudi forum za pogajanja o trgovinskih sporazumih in reševanje trgovinskih problemov med članicami.

2.1 Namen in cilji vzpostavitve ter razvojni mejniki Svetovne trgovinske organizacije

Svetovna trgovinska organizacija je ob svoji ustanovitvi nasledila Splošni sporazum o carinah in trgovini, ki je bil uveljavljen po drugi svetovni vojni. Po koncu druge svetovne vojne je bila potreba po stabilnem gospodarskem okolju

¹ STO velja za naslednico Splošnega sporazuma o carinah in trgovini, znanega po kratici GATT (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade*).

izjemno pomembna za obnovo in rast poškodovanih ekonomij. Triindvajset držav pod vodstvom ZDA, Kanade in Združenega kraljestva je s pogajanjem doseglo Splošni sporazum o carinah in trgovini (Meltzer, 2010). Ta je bil prvi korak k cilju stabilnega gospodarskega globalnega okvirja, vendar se je sčasoma postopoma pojavila potreba po bolj celovitem okolju, ki bi lahko obravnavalo nove izzive globalizacije (World Trade Organization, 2024). Ureditev znotraj Splošnega sporazuma o carinah in trgovini je imela tudi številne pomanjkljivosti, kar se je kazalo v nedorečenosti določil postopkov ter organizacijske sestave, nejasnosti in zmede glede avtoritete sporazuma ter tudi sposobnosti odločanja in pravnega statusa, saj je bil sistem za reševanje sporov znotraj sporazuma slabo pravno urejen, ker ni poznal jasnih sankcij za države, ki bi ga kršile, poleg tega pa se bi morala država kršiteljica s sankcijami zoper sebe tudi strinjati (Mesarec, 2012).

Cilji zgodnjih pogajalskih krogov znotraj Splošnega sporazuma o carinah in trgovini so bili predvsem zmanjšanje carin. Pozneje so kot pomembna skrb izpostavljene tudi druge ovire. Glavni cilji tokijskega in urugvajskega kroga pogajanj so bili osredotočeni predvsem na zmanjšanje »necarinskih« ovir. Urugvajski krog se je sklenil z ustvarjanjem obsežnega novega telesa mednarodnega prava, povezanega s trgovino: osnovna besedila sporazumov STO so obsegala več kot 400 strani, končni akt, podpisan v Marakešu v Maroku 15. aprila 1994, pa je obsegal več kot 26.000 strani. Končni akt urugvajskega kroga pogajanj je Splošni sporazum o carinah in trgovini preoblikoval v novo, popolnoma razvito mednarodno organizacijo, imenovano STO (Matsushita idr., 2015).

Ustanovitev STO je dejansko pomenila največjo reformo mednarodne trgovine od konca druge svetovne vojne. Medtem ko se je Splošni sporazum o carinah in trgovini osredotočal predvsem na trgovino z blagom, STO in njeni sporazumi pokrivajo tudi trgovino s storitvami in intelektualno lastnino. Rojstvo STO je prav tako vzpostavilo nove postopke za reševanje sporov (World Trade Organization, 2024). Trenutni sporazumi STO so dediščina zavez, ki so jih države prostovoljno in večkrat pogajale med seboj v desetletjih vse od leta 1947. Za razumevanje vzrokov trenutnih vzorcev zaščite uvoza med državami članicami STO, pa tudi med izdelki in industrijskimi panogami znotraj teh držav, je pomembno pogledati v preteklost. Ta zgodovinski kontekst nam lahko pomaga razumeti, kako so se oblikovali sedanje trgovinske politike in zaščitni ukrepi (Meltzer, 2010).

Ideja o ustanovitvi STO se je postopoma razvijala iz različnih potreb in predlogov. Že na začetku urugvajskega kroga pogajanj leta 1986 so pogajalci in opazovalci spoznali, da bi bilo treba implementirati nove sporazume z boljšimi institucionalnimi mehanizmi in boljšimi sistemi za reševanje sporov. Pogajalci urugvajskega kroga so bili odprti za predlog, da se urugvajski krog pogajanj izkoristi kot priložnost za ustanovitev nove »svetovne trgovinske organizacije«. Počasi je prevladala misel, da je čas za odpravo »prirojenih napak« Splošnega sporazuma o carinah in trgovini z ustanovitvijo organizacije, ki bi bila specializirana agencija z organizacijsko sestavo in mehanizmom za reševanje sporov. Ustvarjanje take organizacije bi lahko rešilo probleme »Splošnega sporazuma o carinah in trgovini po izbiri«. Članstvo v novi STO bi zahtevalo sprejetje vseh sporazumov urugvajskega kroga. Ideja nove svetovne trgovinske organizacije je bila sprejeta. Ko je bil leta 1991 izdan osnutek končnega akta urugvajskega kroga pogajanj, je ta vseboval predlog za novo »multilateralno trgovinsko organizacijo«. Delovne skupine in pogajalci so nadaljevali delo, ime pa je bilo spremenjeno v »Svetovno trgovinsko organizacijo«². Osnutek končnega akta je vključeval sporazume o prehodnih ureditvah in prenehanju Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (1947) ter Tokijskih sporazumov (1973–1979) o temah, ki jih pokrivajo novi sporazumi STO. Končno so se pogajalci odločili, da bo STO začela delovati 1. januarja 1995. Paket sporazumov, ki je privedel do ustanovitve STO, je bil na voljo za podpis v Marakešu 15. aprila 1994. Paket so sestavljali večstranski trgovinski sporazumi, priloženi enotnemu dokumentu, in sicer Marakeškemu sporazumu o ustanovitvi STO (Sporazum STO, 1994). Z uporabo tega mehanizma so vsi sporazumi, priloženi Sporazumu STO, postali zavezujoči za vse članice kot enoten pravni red (Matsushita idr., 2015).

STO je bila tako ustanovljena 1. januarja 1995 kot naslednica Splošnega sporazuma o carinah in trgovini z glavnim namenom liberalizacije svetovne trgovine. Cilja STO, opredeljeni ob njeni ustanovitvi, sta bili spodbujanje proizvodnje in trgovine blaga in storitev ter zagotavljanje, da trgovina poteka čim bolj gladko, predvidljivo in svobodno. Organizacija se osredotoča na reševanje trgovinskih sporov med državami in poskuša zagotoviti stabilno in pravično mednarodno trgovinsko okolje, v katerem so pravila jasna in enaka za vse članice (World Trade Organization, 2024).

V prvih letih delovanja STO so se članice pogajale predvsem o rednih zadevah, izhajajočih iz večstranskih sporazumov. Pozneje, ob začetku kroga trgovinskih

² Angl. *World Trade Organization, WTO*.

pogajanj v Dohi (2001), so na agendo uvrstili tudi zadeve, katerih namen je bil oblikovati boljši in bolj učinkovit sistem STO, sposoben spoprijemanja s hitrimi spremembami in gospodarsko globalizacijo (Peterlin, 2013).

Konferenca v Dohi (2001) je tako sprožila razvojni krog, katerega namen je bil nadaljnje zmanjšanje ovir za mednarodno trgovino, posebej s poudarkom na potrebah držav v razvoju. Ta razvojni krog predstavlja najnovejši niz trgovinskih pogajanj med članicami STO. Namenjen je obsežni prenovi globalnega trgovinskega sistema, vključno z zmanjšanjem trgovinskih preprek in posodobitvijo trgovinskih pravil. Pogajalski program obsega okrog dvajset različnih trgovinskih področij. Pogosto se imenuje tudi razvojna agenda iz Dohe, saj je osredotočen na izboljšanje trgovinskih priložnosti za države v razvoju. Pogajanja so se uradno začela na četrti ministrski konferenci STO v Dohi v Katarju novembra 2001. Deklaracija iz Dohe je postavila okvir za pogajanja o ključnih temah, kot so kmetijstvo, storitve in intelektualna lastnina, katerih obravnava je bila sprožena že prej. Konferenca v Dohi je prav tako sprejela sklepe o pristopih k reševanju težav, s katerimi se srečujejo države v razvoju pri uveljavljanju sporazumov STO (World Trade Organization, 2024). V pogajanje so vključili kmetijstvo, dostop do trga za nekmetijske izdelke, storitve, olajšave v trgovini, posebno in diferencialno obravnavo za države v razvoju in najmanj razvite države, nerešena vprašanja implementacije prava STO, pomembna za države v razvoju, nekatera vprašanja s področja protidampništva, subvencij, izravnalnih ukrepov, področje trgovinskih vidikov zaščite intelektualnih pravic s ključnimi vprašanji glede držav v razvoju, področje trgovine in okolja ter reševanje sporov (Peterlin, 2013).

Delovanje STO je usmerjeno v lajšanje in predvidljivost mednarodne trgovine v korist vseh. To dosega na dva glavna načina: z zmanjševanjem trgovinskih ovir, kjer je to mogoče, in z oblikovanjem pravil, ki urejajo ohranjanje določenih trgovinskih ovir in drugih trgovinskih politik. Ti procesi so plod pogajalskih krogov med vladaми, ki potekajo že od leta 1940. Krog pogajanj v Dohi, ki je deveti po drugi svetovni vojni in prvi po ustanovitvi STO leta 1995, nadaljuje to dolgoletno tradicijo. Cilj tega kroga je izvesti prvo obsežno posodobitev multilateralnega trgovinskega sistema v 21. stoletju. V pogajanjih sodelujejo vse članice STO, ki se srečujejo s kompleksnimi temami in raznovrstnimi interesi, predstavljajo pa kar 98 odstotkov svetovne trgovine. Ta zapleteni proces temelji na dveh ključnih načelih: soglasne odločitve, kar pomeni, da je potrebno soglasje

vseh pred sklenitvijo kakršnega koli dogovora, in načelo, da »nič ni dogovorjeno, dokler ni vse dogovorjeno« (World Trade Organization, 2024).

Nadaljnja pogajanja v okviru STO so privedla do ključnih posodobitev in novih sporazumov, ki so občutno vplivali na globalno trgovino. Revidirani sporazum o vladnih naročilih, sprejet na osmi ministrski konferenci STO leta 2011, je razširil obseg prvotnega sporazuma za približno 100 milijard USD na leto. Na konferenci na Baliju leta 2013 so članice sklenile sporazum o olajševanju trgovine, ki predstavlja prvi uspešno končan multilateralni sporazum pod okriljem STO, namenjen pa je zmanjšanju zamud na mejah in odpravi nepotrebne birokracije, ki bi lahko, ko bo v celoti izveden, znižal trgovinske stroške za več kot 14 % in povečal globalni izvoz za do 1 bilijona USD letno. Leta 2015 je bil na deseti ministrski konferenci v Nairobiju razširjen obseg sporazuma o informacijski tehnologiji, ki je odpravil tarife za dodatnih 200 IT-izdelkov, vrednih več kot 1,3 bilijona USD letno. Na isti konferenci je bila sprejeta tudi odločitev o odpravi kmetijskih izvoznih subvencij. Leta 2017 je začela veljati sprememba sporazuma o intelektualni lastnini, ki je olajšala dostop revnejših gospodarstev do cenovno dostopnih zdravil. Tistega leta je začel veljati tudi sporazum o olajševanju trgovine. Na dvanajsti ministrski konferenci junija 2022 so bili sprejeti prelomni sporazumi, vključno s tistim o subvencijah za ribištvo in večstranskih odzivih na krizo s hrano ter pandemijo covida-19 (World Trade Organization, 2024).

Vsak od predstavljenih mejnikov pomeni pomemben trenutek v prizadevanjih STO, da bi oblikovala učinkovitejši, pravičnejši in bolj odprt globalni trgovinski sistem. Kljub številnim izzivom, s katerimi se organizacija še vedno spoprijema, kot so ravno kritike glede njene učinkovitosti in pravičnosti, njena vloga ostaja temeljna za usmerjanje globalnih gospodarskih politik v smeri večje integracije in sodelovanja. Po drugi strani se moramo zavedati, da ostaja odprtih več težkih izzivov, ki jih STO ni sposobna preseči. Peterlin (2013) pri pregledu pomembnih dogodkov po ustanovitvi STO izpostavlja Seattle in leto 1999 kot prelomnico, zaznamovano s spopadom svetovne trgovine s civilno družbo in množičnimi demonstracijami. Prizadevanja za osvežitev kroga pogajanj so pod pritiskom uličnih protestov in zaradi občutnih razlik v prioritetah članic propadla. Zlasti nesoglasja med ZDA in EU so pogajalcem preprečila dogovor glede novih usmeritev in vodstva organizacije. Nesoglasja med razvitimi in nerazvitimi so od dogodkov v Seattlu bistveno prispevala k večjemu vplivu nevladnih organizacij. Tudi krog trgovinskih pogajanj iz Dohe, ki jih STO na svojih uradnih straneh (World Trade Organization, 2024) prikazuje kot zadnji krog trgovinskih

pogajanj med članicami STO in pri tem poudarja veliko reformo mednarodnega trgovinskega sistema z uvedbo nižjih trgovinskih ovir in revidiranih trgovinskih pravil ter izboljšanje trgovinskih možnosti držav v razvoju, v bistvu nakazuje na veliko težavo, s katero se spoprijema. Krog pogajanj iz Dohe, ki je bil uradno začel leta 2001, se je namreč zavlekel čez številna leta in še vedno ni končan. Čeprav je bil predviden rok za končanje pogajanj sprva 1. januar 2005, je bil večkrat preložen, tako da celovit sklep kroga še ni bil dosežen. Soglasje o vseh točkah pogajanj se ni oblikovalo, in čeprav so bili narejeni nekateri pomembni koraki, kot je sporazum o poenostavitvi trgovine iz leta 2013, številna področja še vedno ostajajo odprta. Poleg tega Peterlin (2013) ugotavlja, da dogodki, povezani z zadnjim krogom trgovinskih pogajanj, ki so se začela že leta 2001 v Dohi, izkazujejo šibkosti multilateralnega trgovinskega sistema, ki se kažejo zlasti v odnosu med državami v razvoju in razvitimi državami ter pomanjkanju vzajemnosti in tudi v pomanjkanju bolj demokratičnih procesov pri oblikovanju mednarodnega trgovinskega režima.

Leto	Ime	Obravnavana področja	Število držav
1947	Ženeva	Zniževanje carin blaga	23
1949	Annecy	Zniževanje carin blaga	13
1951	Torquay	Zniževanje carin blaga	38
1956	Ženeva	Zniževanje carin blaga	26
1960–1961	Dillon	Zniževanje carin blaga	26
1964–1967	Kennedyjev krog pogajanj	Zniževanje carin blaga in protidampinški ukrepi	62
1973–1979	Tokijski krog pogajanj	Zniževanje carin blaga, necarinske omejitve, omejitve v trgovini	102
1986–1994	Urugvajski krog trgovinskih pogajanj	Carine, necarinske omejitve, pravila, storitve, intelektualna lastnina, reševanje sporov, tekstil, kmetijstvo, ustanovitvev STO	128
2001–	Krog trgovinskih pogajanj v Dohi	Liberalizacija trgovine blaga, kmetijstvo, dostop do nekmetijskega trga, storitve, olajšave v trgovini, pravila, okolje, države v razvoju in najmanj razvite države, reševanje sporov, vprašanja intelektualne lastnine	164

Preglednica 1: Pogajalski krogi Splošnega sporazuma o carinah in trgovini ter STO za multilateralno liberalizacijo trgovine (viri: Meltzer, 2010, Peterlin, 2013, World Trade Organization, 2024)

2.2 Organiziranost, strukturiranost, delovanje in odločanje

Svetovna trgovinska organizacija ima več vlog: upravlja globalni sistem trgovinskih pravil, deluje kot forum za pogajanja o trgovinskih sporazumih, rešuje trgovinske spore med svojimi članicami in podpira potrebe držav v razvoju. Temu so prilagojeni njeni organiziranost in kompleksna sestava ter sistem delovanja in odločanja. Vse pomembnejše odločitve sprejemajo vlade članic STO: bodisi ministri bodisi njihovi veleposlaniki ali delegati, ki se redno sestajajo v Ženevi. Najvišji organ odločanja je ministrska konferenca. Sestaja se vsaj enkrat na dve leti, kot zahteva Marakeški sporazum o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije – ustanovna listina STO. Pod ministrsko konferenco so generalni svet in različni drugi sveti ter odbori (World Trade Organization, 2024). Peterlin (2013) ugotavlja, da je STO mednarodna vladna organizacija, ki ureja področje trgovine na mednarodni ravni. Ponuja forum, na katerem se države članice pogajajo o sporazumih, da bi zmanjšale trgovinske pregrade in ustvarile enakopravne konkurenčne pogoje, s čimer se spodbujata gospodarska rast in razvoj. Organizacija prav tako vzpostavlja pravni in institucionalni okvir za izvajanje in nadzor teh sporazumov ter reševanje sporov, ki izhajajo iz njihove interpretacije in uporabe.

V zadnjih šestih desetletjih je STO skupaj s svojim predhodnikom, Splošnim sporazumom o carinah in trgovini, ključno prispevala k oblikovanju trdnega in uspešnega mednarodnega trgovinskega sistema, ki je podpiral brezprimeren globalni gospodarski razvoj. Trenutno število članic STO obsega 164 držav, vključno s 117 državami v razvoju ali ločenimi carinskimi območji. Organizacijske dejavnosti podpira sekretariat s sedežem v Ženevi, ki ga sestavlja okoli 700 zaposlenih in ga vodi generalni direktor STO. Organizacija deluje v treh uradnih jezikih: angleščini, francoščini in španščini (World Trade Organization, 2024).

Čeravno sama institucionalna sestava STO vedno ne zagotavlja transparentnosti, je odločanje večinoma v pristojnosti članic, iz česar izhaja tudi posebna narava te organizacije – *member driven organization*. S tem se želi predvsem poudariti, da so postopki odločanja deležni večjega vpliva članic na sprejemanje odločitev kot pa v drugih mednarodnih organizacijah (Peterlin, 2013). Procesi odločanja STO so precej nenavadni. Običajno gre za ohranjene postopke in običajne prakse iz starega Splošnega sporazuma o carinah in trgovini. Sicer obstaja več vrst odločitev, vendar v STO prevladujeta dva glavna načina: konsenz in glasovanje. Za splošno odločanje telesa STO še vedno sledijo praksi iz leta 1947, ki določa odločanje po načelu konsenza. Sporazum STO določa, da se šteje, da je telo sprejelo odločitev,

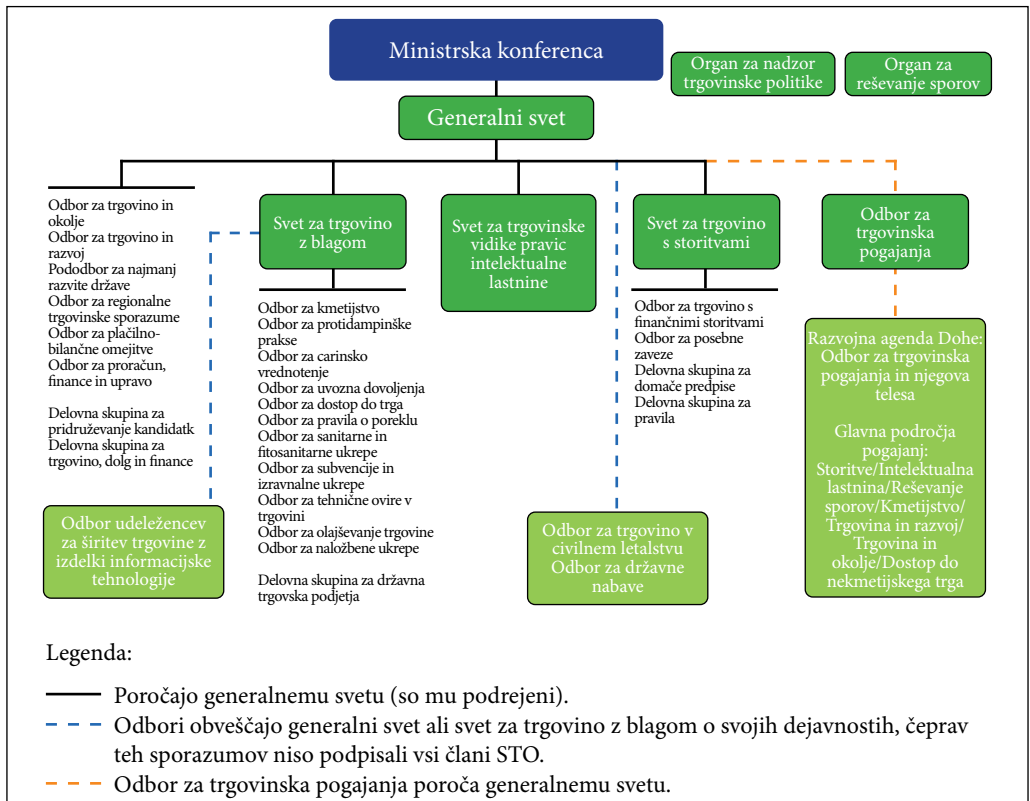
če noben član, prisoten na sestanku, ko je bila odločitev sprejeta, formalno ne nasprotuje predlagani odločitvi. Tako se konsenz razlikuje od enoglasnosti. Pri odločanju po načelu konsenza manjšina običajno sledi večini, razen če ima resne pomisleke. Večina pa običajno ne vsiljuje odločitev z glasovanjem, temveč bo obravnavala ugovore manjšine. Glasovanje v STO pride na vrsto le, ko se odločitev ne more sprejeti po načelu konsenza. Na ministrski konferenci in v generalnem svetu se odločitve sprejemajo z »večino oddanih glasov«, razen če v ustreznem sporazumu STO ni drugače določeno. Vsak član ima en glas. Tako je proces odločanja v STO precej drugačen kot v Mednarodnem denarnem skladu in Svetovni banki, kjer »uteženo« glasovanje daje prednost večjim in pomembnejšim državam (Matsushita idr., 2015).

Odločitve v STO se običajno sprejmejo soglasno med vsemi članicami. Najvišji organ odločanja, kot smo že ugotovili, je ministrska konferenca, ki združuje vse članice STO. Ministrska konferenca lahko sprejema odločitve o vseh zadevah v okviru katerega koli večstranskega trgovinskega sporazuma. Pod njo je generalni svet (običajno veleposlaniki in vodje delegacij v Ženevi, včasih pa tudi uradniki, poslani iz prestolnic članic), ki se sestane večkrat na leto na sedežu v Ženevi in vodi delovanje organizacije med zasedanji konference. Razširjeni svet se sestaja tudi kot organ za nadzor trgovinske politike in organ za reševanje sporov. Na naslednji ravni so svet za trgovino z blagom, svet za trgovino s storitvami in svet za trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine, ki poročajo generalnemu svetu. Številni specializirani odbori in delovne skupine se ukvarjajo s posameznimi sporazumi in drugimi področji, kot so okolje, razvoj, prošnje za članstvo in regionalni trgovinski sporazumi. Vse članice STO lahko sodelujejo v vseh svetih in odborih, razen pritožbenega organa, komisij za reševanje sporov in večstranskih odborov (World Trade Organization, 2024).

Izvirno članstvo STO je obsegalo vse pogodbene stranke Splošnega sporazuma o carinah in trgovini na dan uveljavitve Sporazuma STO 1. januarja 1995, vključno z Evropsko skupnostjo. Vsaka država ali carinsko območje, ki ima polno avtonomijo pri izvajanju svoje trgovinske politike, se lahko pridruži (»pristopi«) STO, vendar se morajo njegove članice dogovoriti o pogojih. Države se lahko pridružijo STO samo po pogajanjih o pogojih pristopa, ki jih mora z dvetretjinsko večino članov STO odobriti ministrska konferenca. V praksi je pristop dosežen s konsenzom vseh članov STO. Postopek pristopa k STO je zahteven in dolgotrajen. Na primeru Kitajske, ki je zahtevala pogajanja o dvostranskih paketih tržnega dostopa z zainteresiranimi članicami STO, kar je trajalo 14 let, je bil pristop

dokončno sklenjen šele z odločitvijo ministrske konference STO novembra 2001. Član lahko odstopi od Sporazuma STO po tem, ko obvesti generalnega direktorja šest mesecev pred datumom, ko namerava odstopiti (Matsushita idr., 2015).

Namen delovanja STO je »olajšati izvajanje, upravljanje in delovanje ter spodbujati cilje sporazumov STO«. Poleg tega splošnega namena ima STO štiri specifične naloge: (1) zagotavljati forum za pogajanja med člani tako glede trenutnih zadev kot morebitnih prihodnjih sporazumov, (2) upravljati sistem reševanja sporov, (3) upravljati mehanizem za pregled trgovinskih politik in (4) po potrebi sodelovati z Mednarodnim denarnim skladom (IMF) in Svetovno banko. Glavne dejavnosti STO vključujejo pogajanja za zmanjševanje trgovinskih ovir, upravljanje in spremljanje trgovinskih pravil, pregledovanje nacionalnih trgovinskih politik, reševanje sporov med člani, krepitev zmogljivosti držav v razvoju, pomoč pri pristopanju novih članov, izvajanje ekonomskih raziskav ter izobraževanje in razlago o svojem poslanstvu in dejavnostih (Matsushita idr., 2015, in World Trade Organization, 2024).

Slika 1: Organizacijska shema Svetovne trgovinske organizacije (vir: World Trade Organization, 2024)

2.3 Politika in vloga organizacije, njen pomen ter vpliv v regiji in svetu

Politika STO je osredotočena na svojo ključno vlogo pri oblikovanju globalnih pravil trgovine med državami. Ustanovljena z namenom zagotavljanja, da trgovina poteka čim bolj gladko, predvidljivo in svobodno, STO poudarja pomen odločanja na podlagi konsenza in enakopravnosti med državami članicami. Glavni funkciji STO so trgovinska pogajanja in uveljavljanje dogovorjenih večstranskih trgovinskih pravil (vključno z reševanjem sporov). Poseben poudarek je namenjen štirim posebnim politikam, ki podpirajo te funkcije: pomoč gospodarstvu v razvoju in gospodarstvu v tranziciji, specializirana pomoč pri izvozu, oblikovanje globalne gospodarske politike in rutinsko obveščanje, ko članice uvedejo nove trgovinske ukrepe ali spremenijo stare (World Trade Organization, 2024).

Svetovna trgovinska organizacija s svojo politiko tako ostaja v ospredju globalnih prizadevanj za oblikovanje in vzdrževanje pravil mednarodne trgovine, ki so ključne za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Skladno z zapisom na uradni strani je njen splošni cilj pomagati svojim članicam uporabljati trgovino kot sredstvo za dvig življenjskih standardov, ustvarjanje delovnih mest in izboljšanje življenj ljudi (World Trade Organization, 2024). Njena politika in dejavnosti so usmerjene v zagotavljanje pošteno trgovine med državami, kar pripomore k stabilnosti globalnih ekonomskih odnosov. Howse (2016) ob tem poudarja, da je STO ključni igralec v globalnem upravljanju, ki pa se mora nenehno prilagajati spreminjajočim se mednarodnim razmeram, da ostane pomembna in učinkovita. Sposobnost STO, da se odziva na globalne izzive, kot je gospodarska kriza ali trgovinska neravnovesja, je odvisna od njene agilnosti v sprejemanju in prilagajanju politik, ki lahko podpirajo ali ovirajo globalni gospodarski napredek. Prihodnost STO brez ustreznega soglasja je po njegovem mnenju o tem, kaj je sposobna storiti ali kaj bi morala narediti v prihodnosti, lahko pod vprašajem.

Tudi Messenger (2016) poudarja, da je STO osrednji člen v ureditvi mednarodne trgovine, ob tem analizira njeno politiko predvsem s pravnega vidika in pojasnjuje, kako se pravo STO razvija v odziv na globalizirane vplive in interakcije med domačimi, regionalnimi in mednarodnimi pravnimi sistemi. Politiko STO skozi prizmo prava proučuje tudi Peterlin (2013), ki njena pravila opredeljuje kot daleč najbolj kompleksna, tehnično dovršena in zapletena mednarodnopravna pravila, ki so odigrala ključno vlogo pri ozaveščanju javnosti, kako daleč je šel progresivni razvoj mednarodnega prava in kako globoko so mednarodnopravna pravila posegla v življenje ljudi in omejila suverenost. Trgovinska pravila so med najbolj vplivnimi mednarodnopravnimi pravili, ki so s svojim razvojem znatno prispevala

k pravnemu ustroju ekonomske globalizacije, zato je danes STO mednarodna organizacija, ki s svojo politiko vzpostavlja mednarodni pravni red na ravni multilateralnih trgovinskih odnosov med državami in ustvarja predpostavke za njihovo delovanje. Ob tem spada STO med mednarodne organizacije z najštevilčnejšim članstvom, med katerimi so vse gospodarsko pomembne države. V luči vse večjih globalnih izzivov, kot so podnebne spremembe, tehnološki premiki in geopolitične napetosti, išče načine, kako lahko trgovina služi kot orodje za doseganje širših družbenih ciljev, kot so trajnostni razvoj, zmanjšanje revščine in promocija pravičnosti. Politika je tako vedno bolj usmerjena v iskanje ravnovesja med spodbujanjem prostega trgovinskega toka in zaščito okoljskih ter socialnih standardov.

Analizo vpliva in pomena organizacije, ki smo jo temeljito spoznali že skozi njeno politiko, bomo na regionalni ravni nadaljevali v Evropi. Svetovna trgovinska organizacija ima pomembno vlogo v evropski regiji, predvsem v odnosih z EU, kjer deluje kot centralni forum za pogajanja o trgovinskih pravilih in sporazumih, ki so bistveni za gospodarstva EU. Sporazumi vključujejo liberalizacijo trgovine, intelektualno lastnino in trgovinske olajšave, ki pomagajo izboljševati trgovinske odnose med članicami EU in drugimi državami. Velja pa tudi nasprotno – svojo pomembno vlogo znotraj STO ima tudi EU. Parlament od začetka veljavnosti Lizbonske pogodbe skupaj s svetom nastopa v vlogi sozakonodajalca in ima pomembno vlogo pri nadziranju mednarodne trgovinske politike ter mora odobriti vsako spremembo sporazumov STO oziroma vsak nov sporazum. EU kot enega največjih dosežkov STO vidi utrditev organa za reševanje sporov, ki ima pristojnost odločanja v trgovinskih sporih in lahko svoje odločitve tudi uresničuje, zagotavlja pravno sredstvo pri trgovinskih nesoglasjih in je ključen za zagotavljanje pravičnega obravnavanja vseh članic. EU je že vse od ustanovitve STO ena največjih uporabnic njenega sistema za reševanje sporov. Prav tako EU podpira vključevanje držav v razvoj v globalni trgovinski sistem, kar je skladno z njenimi širšimi cilji za globalni razvoj in sodelovanje. Nedavna pogajanja in reforme znotraj STO si prizadevajo za nadaljnje izboljšanje trgovinskih pravil in liberalizaciji trgovine, ki so ključni za gospodarski razvoj in rast v regiji in svetu. Ob tem EU naslavlja potrebo po temeljiti reformi STO, da bi lahko sledili nedavnemu razvoju hitro spreminjajočega se trgovinskega okolja, na primer na področjih trgovine in zdravja, energije, e-trgovine, spodbujanja naložb in industrijskih subvencij. Trenutni zastoji pogajanj v Svetovni trgovinski organizaciji so tudi pokazatelj, da se je mednarodni trgovinski sistem v zadnjih 20 letih korenito spremenil in da imajo v njem osrednjo vlogo novi akterji.

Evropska unija se te nove dinamike dobro zaveda. Opozarja, da je treba preseči zgolj dogovarjanje prek pogajanj, ki so zaznamovala zadnja leta, in se usmeriti v inovativne pristope ter večjo pozornost nameniti regulativnim vprašanjem namesto carinskim tarifam. Na 13. ministrski konferenci februarja 2023 je EU predlagala tri ključna področja za osredotočeno razpravo, in sicer trgovinsko politiko in državno posredovanje v podporo industrijam, trgovino in svetovne okoljske izzive ter trgovino in vključenost (Evropski parlament, 2024; World Trade Organization, 2024).

Če zdaj analizo vpliva in pomena STO razširimo na svetovno raven, jo lahko začnemo proučevati skozi prizmo pogleda OZN. Skladno z zapisom na njihovi uradni strani je STO forum, na katerem vlade pogajajo trgovinske sporazume, in kraj, kjer poskušajo članice rešiti trgovinske težave, s katerimi se spoprijemajo med seboj. Svetovna trgovinska organizacija ni specializirana agencija Združenih narodov in ni del njihovega sistema, vendar ima dogovore in prakse ustaljenega sodelovanja z njimi. In čeprav Svetovna trgovinska organizacija ni specializirana agencija Združenih narodov, je ohranila močne odnose z OZN in njenimi agencijami od svoje ustanovitve. Odnosi med STO in OZN so urejeni z »ureditvami za učinkovito sodelovanje z drugimi medvladnimi organizacijami – odnosi med STO in OZN«, podpisanimi 15. novembra 1995. Generalni direktor STO sodeluje v izvršnem odboru direktorjev, ki je organ za koordinacijo znotraj sistema OZN (United Nations, 2024a; World Trade Organization, 2024).

Pri OZN vidijo STO kot pomembnega globalnega igralca predvsem na področju mednarodnih ukrepov podpore za najmanj razvite države in pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja. STO pa samo sebe opredeljuje celo kot ključno pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja, ki jih je določila agenda 2030 Združenih narodov. V tem kontekstu STO obravnava trgovino kot orodje za zmanjšanje revščine, izboljšanje zdravja, izobraževanja in zaščito okolja. Agenda 2030 za trajnostni razvoj vključuje 17 ciljev trajnostnega razvoja. Ti obsegajo različne vidike razvoja, vključno z gospodarsko rastjo, družbeno blaginjo in okoljsko trajnostjo ter predstavljajo celovit pristop za naslavljanje globalnih izzivov, kot so konflikti, vprašanja človekovih pravic, revščina, neenakost, podnebne spremembe in okoljska degradacija. Združeni narodi priznavajo, da je trgovina motor vključujoče gospodarske rasti in zmanjševanja revščine, ki prispeva k trajnostnemu razvoju. Trgovina predstavlja več kot polovico BDP držav z nizkimi dohodki in je ključnega pomena za dohodke tako v zasebnem kot javnem sektorju v gospodarstvih v razvoju. Trgovina omogoča državam ustvarjanje

dohodka, kar je ključno za doseganje trajnostnega razvoja. Svetovna trgovinska organizacija tesno sodeluje z oddelkom OZN za ekonomske in socialne zadeve pri spremljanju napredka v doseganju ciljev trajnostnega razvoja. Letno poroča visokemu političnemu forumu OZN, ki predstavlja forum OZN za pregled agende 2030 za trajnostni razvoj. Ta forum omogoča letna srečanja vseh članov OZN in specializiranih agencij za ocenjevanje napredka pri izpolnjevanju ciljev trajnostnega razvoja. (United Nations, 2024b; United Nations, 2024c; World Trade Organization, 2024).

Vloga STO in njen pomen v svetovnem merilu lahko analiziramo tudi iz njenih uradnih poročil ter poročil, ki jih pripravlja skupaj z drugimi globalnimi igralci, kot je Svetovna banka. Svetovna trgovinska organizacija v svetovnem trgovinskem poročilu za leto 2023 raziskuje, kako bi »ponovna globalizacija« oziroma povečano mednarodno sodelovanje lahko obravnavalo glavne izzive današnjega globalnega gospodarstva, vključno z nacionalno in gospodarsko varnostjo, zmanjšanjem revščine in okoljsko trajnostjo. Nova študija, ki sta jo skupaj opravili Svetovna banka in STO, pa poudarja ključno vlogo trgovine pri zmanjševanju revščine in krepitvi gospodarske odpornosti držav v razvoju. Študija ugotavlja, da je trgovina lahko močno orodje za spodbujanje hitrejšega okrevanja po pandemiji covida-19, vendar to velja le, če so zagotovljeni enaki pogoji za vse države, da lahko v polnosti sodelujejo in imajo koristi od trgovine. Za optimalno izkoriščanje trgovine so potrebni dodatni ukrepi za podporo državam v razvoju, kar poudarja potrebo po večji integraciji teh držav v globalne trgovinske tokove, da bi lahko učinkovito izkoristile svoje gospodarske potenciale. Svetovna trgovinska organizacija spodbuja države članice, da razvijejo politike, ki podpirajo bolj trajnostno in vključujočo trgovino, s posebnim poudarkom na zelenih tehnologijah in zmanjšanju ogljičnih izpustov (WTO, 2024a; WTO, 2024b).

Vloga STO v svetu tako ostaja ključna za oblikovanje pravil, ki ne le oblikujejo globalne ekonomske strukture, temveč tudi odražajo širše družbene vrednote in cilje, kar je bistveno za ohranjanje njene legitimnosti in učinkovitosti v spreminjajočem se svetu. Razumevanje teh kompleksnih dinamik je pomembno za vse, ki se ukvarjajo z mednarodno trgovino in globalnim gospodarstvom. Vloga in pomen STO v svetu ter njen vpliv na svetovni mednarodni red pa je treba gledati tudi z vidika brettonwoodskega sistema. Zamisel o mehanizmu, ki bi vzpostavil mednarodno trgovinsko disciplino, in o institucijah, ki bi varovale svet pred ponavljanjem pogubnih posledic druge svetovne vojne, se je oblikovala

na finančni konferenci leta 1944. Njen rezultat sta instituciji Bretton Woods – Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad. Ustanovljeni sta bili na srečanju 43 držav v Bretton Woodsu v New Hampshireu, ZDA, julija 1944. Njun cilj je bil pomagati obnoviti opustošeno povojno gospodarstvo in spodbujati mednarodno gospodarsko sodelovanje. Prvotni Brettonwoodski sporazum je vključeval tudi načrte za Mednarodno trgovinsko organizacijo, vendar ti načrti niso bili aktivirani vse do zgodnjih devetdesetih let, ko je bila ustanovljena STO. Na uradni spletni strani STO najdemo informacije o brettonwoodskem sistemu in njegovem vplivu na mednarodno trgovino, podrobnosti o odnosih med STO in brettonwoodskim sistemom ter informacije o brettonwoodski konferenci, njenem vplivu na ustanovitev STO ter odnosih STO s Svetovno banko in Mednarodnim denarnim skladom (Peterlin, 2013 in World Trade Organization, 2024).

Da je vloga STO v svetovnem redu res tesno povezana z brettonwoodskim sistemom, Svetovno banko in Mednarodnim denarnim skladom, ki sta ključna stebra mednarodnega gospodarskega sistema, vzpostavljenega po drugi svetovni vojni, je vidno tudi iz zapisa specifičnih nalog STO, ki jih ima organizacija navedene poleg svojega splošnega namena. STO je skladno s tem zapisom namenjena olajšanju izvajanja, upravljanja in delovanja ter nadaljnjemu doseganju ciljev sporazumov STO, kar vključuje specifično nalogo sodelovanja z Mednarodnim denarnim skladom in Svetovno banko (Matsushita idr., 2015). Povezovanje z brettonwoodskimi institucijami kaže, da Svetovna trgovinska organizacija ne deluje izolirano, temveč je vgrajena v širši okvir globalnega gospodarskega upravljanja, ki spodbuja mednarodno sodelovanje in ekonomsko stabilnost. Sodelovanje STO z Mednarodnim denarnim skladom in Svetovno banko pomaga usklajevati mednarodne ekonomske politike in reševati globalne ekonomske izzive, od trgovinskih neravnovesij do gospodarskih kriz. Tako STO kot Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka so osredotočeni na izboljšanje ekonomskega položaja držav članic, kar vključuje podporo trgovinskim reformam, ki lahko vodijo do bolj odprtih in pravičnih trgovinskih sistemov po vsem svetu. Vendar se je treba zavedati, da medtem ko vse tri organizacije promovirajo same sebe kot generator pozitivnih razvojev, se vsi nikakor ne strinjajo z njihovimi samoocenami. Te organizacije resda zagotavljajo finančno pomoč državam v stiski, vendar, kot skoraj vsaka metoda pridobivanja finančnih sredstev, tudi ta denar ni brez pogojev, prav tako so motivi za takšne iniciative pogosto vprašljivi. Na primer, kar te skupine imenujejo »spodbujanje gospodarske rasti«, njihovi nasprotniki vidijo kot načrt za uničenje lokalnega gospodarstva in opustošenje okolja s prizadevanji globalizacije, ki koristijo le bogatim. Protesti, vključno s

tistimi v Davosu, Švici, Washingtonu, Cancunu in drugih večjih mestih, so reden pojav na dogodkih Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke in STO. Zanimivo je, da poleg javnih protestov in nevladnih organizacij tudi nekateri poslovni voditelji izražajo nasprotovanje tem organizacijam (McWhinney, 2021).

V sodobnih analizah politike STO ter njene vloge, pomena in vpliva v svetu številni avtorji izpostavljajo težave in kritike, s katerimi se STO spoprijema. Meltzer (2011) opozarja na izzive v legitimnosti STO, pri čemer poudarja, da mora organizacija izboljšati svojo preglednost in odzivnost na potrebe svojih članov, zlasti v luči sodobnih globalnih trgovinskih napetosti. Podpora in sodelovanje članov STO pri vprašanju legitimnosti je ključnega pomena, če naj STO učinkovito izpolnjuje svojo vlogo edine mednarodne institucije, ki je sposobna države držati odgovorne za njihove globalne trgovinske zaveze. Mercurio (2024) po drugi strani poudarja, da medtem ko je STO dosegla znatne uspehe v liberalizaciji trgovine, se zdaj srečuje s potrebo po nadaljnjem prilagajanju na globalne ekonomske spremembe, ki vključujejo vzpon digitalne trgovine in razprave o vplivih trgovine na okolje. Ob tem opozarja, da je svetovni trgovinski sistem dosegel prelomnico. Prihodnost liberaliziranega, na pravih temelječega svetovnega reda je pod vprašajem. Jasno je, da se trgovinski svet, ki obstaja zadnjih nekaj desetletij, hitro spreminja. Model washingtonskega soglasja svobodnejše, liberalizirane trgovine, naložb in financ je nadomeščen z modelom, ki daje prednost nacionalni varnosti, obvladovanju tveganj, nacionalnim interesom in geopolitičnim vidikom. Kam vse to vodi, pa za zdaj ostaja neznanka.

Zagotavljanje platforme za mednarodna pogajanja, administriranje reševanja sporov in pregledovanje trgovinskih politik so naloge, ki jih STO opravlja, da bi olajšala in izboljšala mednarodno trgovinsko sodelovanje med državami, kar je skladno z načeli brettonwoodskega sistema. Ta integracija poudarja pomembno vlogo STO v mreži mednarodnih institucij, ki skupaj tvorijo okostje globalnega gospodarskega reda in so bistvene za spodbujanje stabilnega ter naprednega globalnega gospodarstva, s tem pa poleg OZN, ki z ustanovno listino prispeva glavni gradnik, prispevajo k vzdrževanju na pravih temelječega svetovnega reda.

3 Razprava

Interpretacijo ugotovitev raziskave o razvojnih mejnikih STO, njeni organizacijski sestavi in procesih odločanja ter politični usmeritvi organizacije osredotočamo na raziskovalno vprašanje o njeni vlogi in pomenu v svetu ter vplivu na svetovni mednarodni red. Ugotovitve raziskave poudarjajo njeno pomembno in

večdimenzionalno vlogo v svetovnem mednarodnem redu. Svetovna trgovinska organizacija ni le platforma za mednarodna trgovinska pogajanja, temveč tudi forum, na katerem se rešujejo trgovinski spori in se oblikujejo globalna trgovinska pravila, ki pomembno vplivajo na gospodarske, politične, socialne in okoljske vidike mednarodne skupnosti.

Za začetek lahko ugotovimo, da je bila STO ustanovljena leta 1995 zaradi nadgradnje in institucionalizacije multilateralnih trgovinskih pogajanj, ki so se začela pod okriljem Splošnega sporazuma o carinah in trgovini. Njeni glavni cilji so promocija proste trgovine, odprava trgovinskih ovir, reševanje trgovinskih sporov med državami in podpora razvojnim državam pri integraciji v svetovno gospodarstvo. Ti cilji so jasno artikulirani v ustanovitvenem sporazumu STO, ki zavezuje članice k spoštovanju pravil in postopkov organizacije. Od svoje vzpostavitve je STO doživela več pomembnih razvojnih mejnikov, kot so zaključek urugvajskega kroga pogajanj, vzpostavitev bolj robustnega mehanizma za reševanje sporov in širitev njenega vpliva na nove trgovinske sektorje, vključno s storitvami ter intelektualno lastnino. Ti dogodki so prispevali k utrjevanju njenega mandata za vzpostavljanje predvidljivega in stabilnega mednarodnega trgovinskega okolja, kar je pomagalo članicam pri izkoriščanju trgovine za izboljšanje gospodarskih izidov. Obenem razvojni mejniki v očeh kritikov izkazujejo šibkosti multilateralnega trgovinskega sistema, neenakega odnosa med državami v razvoju in razvitimi državami ter pomanjkanje vzajemnosti pri oblikovanju mednarodnega trgovinskega režima.

Nadaljujmo z interpretacijo rezultatov raziskave o organizaciji, strukturiranosti, delovanju in odločanju znotraj STO, saj so to ključni elementi, ki omogočajo njeno funkcionalnost v vlogi globalnega regulatorja trgovine. Svetovna trgovinska organizacija je strukturirana tako, da to spodbuja večstranska pogajanja in reševanje sporov med državami. S svojimi različnimi organi, kot so ministrska konferenca, generalni svet, različni odbori in delovne skupine, zagotavlja forum, na katerem lahko članice obravnavajo in sistematično rešujejo trgovinska vprašanja. Vendar pa organizacijska sestava in odločevalski procesi prinašajo tudi številne izzive. Ena izmed glavnih kritik je pomanjkanje prožnosti v njenem odzivanju na hitro spreminjajoče se globalno okolje, v katerem nove ekonomske sile in tehnološki napredki nenehno preoblikujejo mednarodno trgovinsko krajino. Ta togost vodi do zastojev v pogajanjih in do zamud pri implementaciji potrebnih reform, kar zmanjšuje njeno učinkovitost pri naslavljanju sodobnih globalnih izzivov. Poleg tega se spoprijema s kritikami glede transparentnosti

in vključevanja. Čeprav so odločitve uradno sprejete na podlagi konsenza, v praksi pogosto prevladujejo interesi močnejših gospodarstev, kar lahko povzroči zaznavanje neenakopravnosti in pomanjkanja pravičnosti znotraj organizacije. To zaznavanje vpliva na njeno legitimnost in sposobnost, da deluje kot učinkoviti mediator v mednarodni trgovini.

Ob interpretaciji rezultatov analize politike STO in njenega vpliva na regionalni in globalni ravni lahko ugotovimo, da ima ključno vlogo pri oblikovanju mednarodnih trgovinskih pravil, ki zagotavljajo, da trgovina poteka pošteno, odprto in predvidljivo. Ta pravila prispevajo k vzdrževanju na pravilih temelječega svetovnega reda in so bistvenega pomena za zagotavljanje stabilnosti in napredka v globalni ekonomiji, omogočajo pa tudi državam, zlasti tistim v razvoju, da se učinkoviteje vključujejo v svetovno gospodarstvo. Vendar pa politika STO prinaša tudi številne izzive. Med njimi je obvladovanje napetosti med trgovinskimi partnerji, ki izhajajo iz različnih nacionalnih interesov in gospodarskih politik. Pogosto se STO spoprijema s pritiskom, da mora uravnotežiti zaščito domačih industrij z obveznostmi za liberalizacijo trgovine, kar lahko vodi do sporov med članicami. Poleg tega so kritike usmerjene vanj zaradi zaznavanja, da njene politike ne upoštevajo okoljskih in socialnih vprašanj, kar postaja vse bolj pomembno v povezavi z globalnimi izzivi, kot so podnebne spremembe in delovna pravičnost. Te izzive je treba obravnavati v luči vloge in pomena STO v mednarodnem redu, saj njeni odločitveni procesi in politične usmeritve neposredno vplivajo na trgovinske in ekonomske politike držav po vsem svetu. Razumevanje teh dinamik je ključno za izboljšanje učinkovitosti STO in za zagotavljanje, da njene politike prispevajo k večji globalni trgovinski pravičnosti, gospodarski stabilnosti in trajnostnemu razvoju. Ta analiza potrjuje potrebo po stalnem vrednotenju in prilagajanju politik STO, da bi zagotovili, da ostanejo pomembne in učinkovite v hitro spreminjajočem se globalnem okolju.

V nadaljevanju si pogledjmo še interpretacijo analize vpliva STO na globalni in regionalni ravni. Ta razprava podrobno proučuje njeno vlogo v mednarodnem trgovinskem sistemu, zlasti na regionalni ravni znotraj EU in na globalni ravni v luči njenega odnosa z OZN ter v povezavi z brettonwoodskim sistemom. Naštete institucije imajo pomembno pri ohranjanju na pravilih temelječega svetovnega reda. Svetovna trgovinska organizacija ima osrednjo vlogo v regulaciji mednarodne trgovine in zagotavljanju platforme za pogajanja in reševanje sporov, ki so ključni za vzdrževanje stabilnosti in napredka v globalni ekonomiji. Njena sposobnost prilagajanja in reagiranja na sodobne izzive, kot so digitalna trgovina,

okoljska vprašanja in vzpon protekcionizma, pa je pogosto predmet razprav. Za EU deluje kot ključni forum, na katerem se oblikujejo in pogajajo trgovinski sporazumi, ki neposredno vplivajo na gospodarstva držav članic. Ti sporazumi vključujejo liberalizacijo trgovine, pravila intelektualne lastnine in trgovinske olajšave, ki omogočajo EU, da izboljša svoje trgovinske odnose tako znotraj kot zunaj unije. Spoprijemanje s pritiski za reformo organizacije in izboljšanje njene transparentnosti ter odzivnosti na potrebe svojih članov sta ključna izziva. EU vidi v organu za reševanje sporov enega največjih dosežkov STO, saj zagotavlja pravno sredstvo za trgovinska nesoglasja, kar je bistveno za pravično obravnavanje vseh članic. To je še posebno pomembno, saj EU uporablja ta mehanizem za obravnavanje svojih trgovinskih sporov in spodbuja vključevanje držav v razvoju v globalni trgovinski sistem.

Poleg tega ima STO globalno pomembno vlogo pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja, ki jih določa agenda 2030 OZN. Trgovino obravnava kot orodje za zmanjšanje revščine, izboljšanje zdravja, izobraževanja in zaščito okolja, kar so ključni elementi trajnostnega razvoja. Sodelovanje z OZN in drugimi globalnimi ter regionalnimi mednarodnimi organizacijami pomaga STO usklajevati globalne ekonomske politike in reševati mednarodne ekonomske izzive.

Vloga in pomen STO v svetovnem mednarodnem redu je tesno povezana tudi z brettonwoodskim sistemom, ki je bil ustanovljen po drugi svetovni vojni. V tem sistemu sta ključni instituciji Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad, ustanovljeni z namenom obnove povojnega gospodarstva in spodbujanja mednarodnega ekonomskega sodelovanja. Načrti za Mednarodno trgovinsko organizacijo, ki so bili del prvotnega brettonwoodskega sporazuma, niso bili realizirani vse do zgodnjih devetdesetih let, ko je bila ustanovljena STO. Svetovna trgovinska organizacija deluje kot centralna platforma za mednarodna trgovinska pogajanja in oblikovanje trgovinskih pravil, ki vplivajo na globalno ekonomijo. Je ključna pri usklajevanju mednarodnih ekonomskih politik in reševanju globalnih ekonomskih izzivov skupaj z brettonwoodskimi institucijami. Sodelovanje med temi institucijami spodbuja mednarodno sodelovanje in ekonomsko stabilnost, kar pomaga izboljšati ekonomski položaj držav članic in podpira trgovinske reforme, ki vodijo k bolj odprtim in pravičnejšim trgovinskim sistemom. Vendar je ob tem treba izpostaviti tudi številne kritike, ki menijo, da so motivi teh institucij vprašljivi in da njihove politike včasih služijo le interesom bogatih držav, kar vodi do uničenja lokalnih gospodarstev in okolja. Analize politike STO poudarjajo potrebo po večji preglednosti in odzivnosti organizacije na potrebe

članov, zlasti v luči trgovinskih napetosti ter ekonomskih sprememb, kot je vzpon digitalne trgovine. Poudarjena je tudi potreba po prilagoditvi organizacije na spremenjene globalne ekonomske razmere, ki vključujejo večji poudarek na nacionalni varnosti in geopolitičnih vidikih. To zahteva od STO, da revidira svoje pristope in politike, da ostane pomembna v svetu, kjer je prihodnost na pravih temelječega liberalnega svetovnega reda negotova.

Na pravih temelječi svetovni red sicer za zdaj še velja, saj globalno gledano večina držav še vedno spoštuje krovna pravila, ki temeljijo na ustanovni listini OZN, in pravila drugih velikih globalnih igralcev, med katere spada tudi STO. Vendar je ob tem treba izpostaviti dejstvo, da je izzivov in izzivalcev na pravih temelječega svetovnega reda vse več – tako na varnostnem, okoljskem, tehnološkem kot tudi gospodarskem področju, da je težava še večja, pa se povrh vsega področni izzivi med seboj še prepletajo.

Svetovna trgovinska organizacija se tako spoprijema s številnimi strateškimi izzivi. Med njimi je potreba po adaptaciji na hitro spreminjajoče se globalno okolje, v katerem novi ekonomski in politični akterji zahtevajo večji vpliv na oblikovanje mednarodnih pravil. To predstavlja izziv za STO, ki mora uravnovežiti interese in zagotoviti, da so vsi člani enakopravno obravnavani. Poleg tega se STO spoprijema tudi s povečanim skepticizmom in kritikami glede svoje učinkovitosti in pomembnosti, zlasti v luči neuspeha pri zaključku kroga pogajanj v Dohi in napetosti zaradi trgovinskih vojn med velikimi gospodarskimi silami. Kljub strateškimi izzivom je STO ključna za ohranjanje mednarodne trgovinske stabilnosti, ki je temelj za globalno gospodarsko rast in razvoj. Njena vloga je bistvena pri zagotavljanju sistema, ki omogoča, da trgovina poteka gladko, predvidljivo in svobodno. To je še posebno pomembno v času, ko globalna ekonomija doživlja dramatične spremembe, vključno z digitalizacijo, naraščajočim protekcionizmom in geopolitičnimi napetostmi.

Raziskovalno vprašanje, ki ga obravnavamo, se osredotoča tudi na vpliv STO na svetovni mednarodni red. Svetovna trgovinska organizacija ne samo da oblikuje pravila globalne trgovine, temveč s tem vpliva na politične ter gospodarske odnose med državami. Njena sposobnost za reševanje sporov in upravljanje trgovinskih pravil ima dolgoročne posledice za globalno stabilnost in prosperiteto. Njena vloga v svetovnem mednarodnem redu v luči ohranjanja na pravih temelječega svetovnega reda je zato izjemno pomembna. Kot centralna institucija za globalno trgovinsko upravljanje ne samo odraža trenutne geopolitične realnosti, temveč ima tudi moč oblikovati prihodnje mednarodne ekonomske politike. Njena

sposobnost prilagajanja in odzivanja na globalne izzive bo ključna za njeno sposobnost ohranjanja pomembnosti in učinkovitosti v nenehno spreminjajočem se svetu. V luči sodobnih globalnih izzivov, kot so geopolitične napetosti, ekonomska nihanja in okoljske krize, se spoprijema z nujnostjo reforme, ki bi omogočile bolj prilagodljivo in učinkovito odzivanje na dinamično mednarodno okolje. Ta reforma bi vključevala boljše upravljanje globalnih trgovinskih pravil, krepitev zmogljivosti in tehnično pomoč za manj razvite članice ter zagotavljanje, da trgovina deluje kot motor trajnostnega razvoja.

Ta razprava jasno poudarja, da je STO ključni akter v globalnem gospodarstvu, katerega politike in odločitve neposredno vplivajo na politične, ekonomske in socialne dimenzije globalne skupnosti. Za učinkovito delovanje in ohranjanje svoje vloge v mednarodnem sistemu pa mora nenehno ocenjevati in prilagajati svoje strategije ter politike, da bo lahko učinkovito naslavljala izzive in izkoristila priložnosti, ki jih prinaša hitro spreminjajoči se svet. Implementacija učinkovitih reform bo odločilno vplivala na zagotavljanje, da ostane pomembna in učinkovita v svoji vlogi mednarodnega posrednika in regulatorja v dinamičnem globalnem okolju. Vendar pa bo za uspeh teh prizadevanj potrebno tesno sodelovanje med članicami in stalno prilagajanje organizacije na nove gospodarske, politične in tehnološke trende. Na podlagi interpretacije rezultatov raziskave je mogoče skleniti, da bo prihodnost STO in njenega vpliva na globalni na pravilih temelječ red odvisna od njenih sposobnosti za inovacije, prilagodljivost in reševanje njenih strateških izzivov. Dejstvo, da STO ostaja edina globalna organizacija s pravno zavezujočo močjo nad državami na področju trgovinskih pravil, ji daje edinstveno vlogo in odgovornost v mednarodnem sistemu, ki jo mora nenehno utrjevati ter razvijati skladno z zahtevami časa.

4 Sklep

Potrdimo lahko, da STO ostaja ključni steber v mednarodnem trgovinskem sistemu, s svojo vlogo pri oblikovanju in vzdrževanju globalnih trgovinskih pravil, ki omogočajo predvidljivo ter stabilno globalno mednarodno gospodarsko okolje. Kljub temu se organizacija spoprijema z nizom strateških izzivov, ki izhajajo iz spreminjajočih se geopolitičnih razmer, ekonomskih premikov ter hitrega razvoja tehnologij, ki nenehno preoblikujejo globalno trgovinsko krajino. Kritike na račun njene učinkovitosti, transparentnosti in pravičnosti izpostavljajo potrebo po reformah in prilagoditvah, da bi ostala pomembna in učinkovita.

Da bi uspešno nadaljevala svoje poslanstvo, mora krepiti sodelovanje med svojimi članicami, izboljšati procese odločanja in se odzivati na globalne gospodarske ter okoljske izzive. Njena prihodnost bo odvisna od njenih sposobnosti za inovacije in prilagodljivost, ob hkratnem zagotavljanju, da trgovina ostane motor globalnega razvoja in blaginje. Poleg tega bo ključnega pomena njena vloga pri spodbujanju trajnostnega razvoja in zagotavljanju, da globalna trgovina deluje v korist vseh držav članic, zlasti tistih v razvoju. Svetovna trgovinska organizacija mora nadaljevati z delom na krepitvi svojih sestav in funkcij, da bo lahko učinkovito upravljala izzive današnjega časa, vključno z digitalizacijo trga, spremembami v globalni proizvodnji in distribuciji ter rastjo protekcionističnih politik, ki ogrožajo multilateralni trgovinski sistem. Le s proaktivnim pristopom in odprtostjo za dialog ter reforme bo lahko ohranila svojo centralno vlogo v mednarodnem trgovinskem sistemu in prispevala k stabilnemu, pravičnemu ter na pravih temelječem svetovnemu redu.

Razumevanje njenih organizacijskih in operativnih dinamik ter politik je bistveno za ocenjevanje, kako lahko nadaljuje z izpolnjevanjem svoje vloge v svetovnem gospodarskem sistemu in kako se lahko prilagodi, da ostane pomembna in učinkovita v spreminjajočem se globalnem okolju. Ta ugotovitev poudarja potrebo po nadaljnjih globljih raziskavah in analizah, ki bi lahko vodile k reformam in izboljšanju načinov delovanja v STO, da bi bolje naslovila potrebe vseh svojih članic in se odzvala na prihodnje globalne izzive.

5 Literatura in viri

1. Azevedo, R., 2020. *25 let dosežkov in izzivov STO*. [Online]. Dostopno na: https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/dgra_01jan20_e.htm. [20. 4. 2024].
2. Derviš K. in Conroy C., 2018. *Global politics for a globalized economy*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brookings.edu/articles/global-politics-for-a-globalized-economy/>. [26. 3. 2024].
3. Evropski parlament, 2024. *Evropska unija in Svetovna trgovinska organizacija*. [Online]. Dostopno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/161/evropska-unija-in-svetovna-trgovinska-organizacija>. [26. 4. 2024].
4. Howse, R., 2016. The World Trade Organization 20 Years On: Global Governance by Judiciary. *European Journal of International Law*, 27(1), str. 9–77. <https://academic.oup.com/ejil/article/27/1/9/2756327>. [26. 4. 2024].

5. Matsushita, M.,... idr., 2015. *The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy*. Združeno kraljestvo: OUP Oxford. [Online]. Dostopno na: https://www.google.si/books/edition/The_World_Trade_Organization/bralCgAAQBAJ?hl=sl&gbpv=0. [10. 4. 2024].
6. McWhinney, J., 2021. *IMF vs. WTO vs. World Bank: What's the Difference?* [Online]. Dostopno na: <https://www.investopedia.com/articles/investing/070715/confused-how-imf-world-bank-wto-differ.asp>. [10. 4. 2024].
7. Meltzer, J. P., 2010. *The WTO and GATT: A Principled History*. [Online]. Dostopno na: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/selfenforcingtrade_chapter.pdf. [6. 4. 2024].
8. Meltzer, J. P., 2011. *The Challenges to the World Trade Organization: It's All about Legitimacy*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brookings.edu/articles/the-challenges-to-the-world-trade-organization-its-all-about-legitimacy/>. [16. 4. 2024].
9. Meltzer, J. P. in Shenai, N., 2020. *Restoring US trust in globalization*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brookings.edu/articles/restoring-us-trust-in-globalization/>. [10. 4. 2024].
10. Mercurio, B., 2024. The Demise of Globalization and Rise of Industrial Policy: Caveat Emptor. *World Trade Review*, 23(2), str. 242–250. [Online]. Dostopno na: <https://www.cambridge.org/core/journals/world-trade-review/article/demise-of-globalization-and-rise-of-industrial-policy-caveat-emptor/>. [22. 4. 2024].
11. Mesarec, A., 2012. *(Ne)priznanje neposrednega učinka določb prava WTO v pravu EU*. Magistrsko delo. Univerza v Mariboru. [Online]. Dostopno na: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=22436>. [12. 4. 2024].
12. Messenger, G., 2016. *The Development of World Trade Organization Law: Examining Change in International Law*. Oxford: Oxford Academic. [Online]. Dostopno na: <https://academic.oup.com/book/6780>. [10. 4. 2024].
13. United Nations, 2024a. *Academic Impact. World Trade Organization.*: [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/en/academic-impact/wto>. [20. 4. 2024].
14. United Nations, 2024b. *International support measures for least developed countries*. [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/ldcportal/content/organizations-0>. [20. 4. 2024].
15. United Nations, 2024c. *Sustainable Development Goals*. [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>. [20. 4. 2024].
16. Peterlin, I., 2013. *Svetovna trgovinska organizacija in državna suverenost*. 1. natis izd. Ljubljana: GV založba.

17. Rodrik, D., 2011. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. Združeno kraljestvo: W. W. Norton. [Online]. Dostopno na: https://www.google.si/books/edition/The_Globalization_Paradox_Democracy_and/enszxVKUEQAC?hl=sl&gbpv=1. [26. 3. 2024].
18. Vuk, P., 2023. Čas za razmislek in revizijo nacionalnovarnostne politike Republike Slovenije? *Evro-atlantski bilten*, 4(4), stran 1–11. [Online]. Dostopno na: <http://www.euroatlantic.org/wp-content/uploads/2023/08/Euroatlantski-bilten-vol4-no-4-Cas-za-razmislek-in-revizijo-NV-politike-RS-Vuk-v3.pdf>. [28. 3. 2024].
19. World Trade Organization, 2024. <https://www.wto.org/>. [8. 4. 2024].
20. WTO, 2024a. *World Trade Report 2023 - Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future*. [Online]. Dostopno na: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/wtr_e.htm. [20. 4. 2024].
21. WTO, 2024b. *WTO Annual Report 2023*. [Online]. Dostopno na: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/anrep23_e.htm. [20. 4. 2024].